

Essays

Publikum i øjenhøjde
Marina Abramović: The Artist Is Present
Jeppemaskinen 2012

Foto: Marco Anelli

Marina Abramović | The Artist Is Present

Publikum i øjenhøjde

Af Pernille Welent Sørensen

Hvad sker der, når børn og unge tilbydes en aktiv rolle som arrangører, opkøbere og formidlere af scenekunst for børn og unge?

Den selvejende institution Teatercentrum har til formål at sikre udbredelse og kendskabet til professionel scenekunst for børn og unge. Fælles for hele den forsyningskæde, som scenekunst for børn og unge formidles igennem, er de faglige voksne, der har haft en uundværlig nøglerolle. På Teatercentrum har vi gennem de seneste år sat fokus på, hvordan vi kan skabe samme interesse og ejerskab hos børn og unge ved at udvide vores formidler-begreb og inddrage børn og unge som aktive parter.

Nye relationer og ejerskab

Rundt om på landets skoler vises scenekunst for børn og unge som en del af skoledagen. Her er børn og unge tilbudt rollen som publikum, fordi kunstoplevelsen er en del af skoledagen. En af fordelene ved det er, at alle børn uanset sociale, økonomiske, etniske eller geografiske vilkår får mulighed for at møde scenekunst. Men det giver ikke nødvendigvis noget ejerskab til det, der sker.

Professor Anne Bamford har for nyligt evalueret den norske satsning "Den Kulturelle skolesekken", en ordning som skal sikre, at alle norske skoleelever møder professionel kunst i løbet af skoleåret (Bamford 2010-2011).¹ Den ordning kan på mange måder efterlade en dansk kulturarbejder grøn af misundelse, men

Bamford påpeger, at skolebørnene ikke husker de kunstneriske oplevelser efterfølgende – og hvis de gør, er det ofte med kommentarer som 'det var nogle underlige voksne, der fjollede rundt' eller 'Det var da sjovere en at gå i skole', men de føler ikke noget ejerskab til det, de oplever (Bamford 2011). Og hverken elever eller lærere tænker kunstoplevelsen som en del af skolens læringsrum. Bamfords konklusioner peger dermed på, at hvis man vil skabe ejerskab, så er det ikke tilstrækkeligt at vise professionel scenekunst for skolebørn.

Teatercentrum var i 2010 involveret i projektet *Teateroplevelser – at skabe samtalerum for børn og unge*, hvis formål var at give skoleelever redskaber til at reflektere over teateroplevelsen.² Undervejs gav flere af de involverede elever udtryk for:

- at teateroplevelsen ofte var uden sammenhæng med skolen i øvrigt.
- at der ofte ikke var tid til – i skolens rum – at efterbearbejde oplevelsen.

Teateroplevelser gav også en anden indsigt: At teatret kan ses som en social begivenhed, der har et før, et under og et efter (Hansen, 2011).

Før peger på de forventninger, der er til en teaterforestilling. Det kan være rejsen derhen, indgangspartiet, salen og velkomst af kunstnere...

Under er indtrykkene fra forestillingen,

1) Anne Bamford er professor ved Wimbledon School of Art og medforfatter til Rapporten "The Ildsæl in the Classroom", 2006. m.fl. Anne Bamford er bl.a. benyttet i Norge, Danmark og Sverige til at evaluere de musisk-kreative fags placering og kvalitet i skolen.

2) *Teateroplevelser: at skabe samtalerum med børn og unge* er en metode, der 'step by step' giver redskaber til at efterbearbejde en teateroplevelse med elever fra 0.-10. klasse. Konceptet blev på initiativ af Randers Kommune udviklet i forbindelse med *Festival 2010 – teater for børn & unge* i Randers i et samarbejde mellem Scenekunstnetværket Region Midtjylland, Randers EgnsTeater og Teatercentrum.

fortællingen og karaktererne, lyd, lys og dufte, dem der sidder ved siden af dig, rummets fremtoning, exitskiltet m.v.

Efter er det efterliv, en forestilling får. Det kan være den kommunikation, forestillingen skaber, eller den bearbejdelse, der tilbydes i fx *Teateroplevelser*.

Alt dette skal tænkes med i børns og unges møde med scenekunsten. Derfor har vi på Teatercentrum kigget os omkring for at finde veje til at skabe interesse for og ejerskab til scenekunst. I den forbindelse har vi erfaret, at når eleverne inddrages før og efter forestillingen og får en rolle og en position som betydningsfulde og ansvarlige rammesættere, så oplever vi, at der etableres en helt anden relation til scenekunsten.

Kulturformidling eller kulturel kommunikation

Dr. phil. professor Kirsten Drotner skelner mellem kulturformidling og kulturel kommunikation. Kulturformidling bygger på den antagelse, at institutionen rummer en vidensbank og nogle professionelle, som kan formidle en allerede eksisterende viden. Kulturel kommunikation bygger på en antagelse om, at både institution og brugere har nogle ressourcer, og at nye former for viden og oplevelse opstår, når institution og brugere mødes. Med afsæt i Drotners tankesæt er Teatercentrum påbegyndt en rejse, som indebærer et skift fra alene at være eksperter til i langt højere grad at inddrage brugerne og deres ressourcer. Det har udmøntet sig i forskellige tiltag, som kunne kaldes "publikumsudvikling", men som vi har valgt at kalde nye deltagerformer.

Når Teatercentrum benytter sig af betegnelsen nye deltagerformer frem for publikumsudvikling er det fordi, der indbygget i betegnelsen publikumsudvikling anes en antagelse om, at det er publikum, der skal udvikles, og ikke kulturinstitutionerne. Og mange før mig har peget på, at skal der findes nye publikumsgrupper, eller skal publikum

deltage på nye måder, fx med et større ejerskab, kræver det, at vi som kulturinstitution ændrer os (Rohweder 2010). Vi bliver nødt til at ændre vores relation til publikum og invitere dem ind i andre positioner (Illeris 2004). Det kan betyde, at vi må opgive retten til at vide, hvad der er godt og skidt, eller udvide vores blik på hvem, der er formidlere.

KulturCrew

Et af de initiativer, vi har taget for at udvikle nye deltagerformer er KulturCrew. KulturCrew startede i 2010 som et samarbejde mellem Teatercentrum, LMS – Levende Musik i Skolen og Dansehallerne, der alle er nationale kompetencecentre, som arbejder med at etablere møder mellem børn og unge og professionel kunst.

Et KulturCrew består typisk af 6-12 elever på tværs af alder, køn og kompetencer, som er arrangører ved kunstnerbesøg på skolen. De arbejder som værter, PR/anmeldere, scenearbejdere og nogle steder har KulturCrew også indflydelse på den kommende sæsons program. KulturCrewet's opgaver kan være at kontakte kunstnerne, inden de kommer på skolen for at høre om deres behov. De bager kage, laver skilte, viser vej etc. De samarbejder med skolens serviceleder og går på lærerværelset for at fortælle om, at der kommer teater til skolen. Crewet skriver på intra, hænger plakater op, laver nogle gange interviews og anmeldelser til skoleblad, skoleintra, lokalavisen og/eller teatrets hjemmeside.

Det helt afgørende er, at et KulturCrew gør noget ved forventningen hos det øvrige publikum af skoleelever. De viser vej, helt fysisk, ved at hente klassen og er gennem deres engagement medskabere af, at det, der skal opleves nu, er betydningsfuldt. De gør noget ved det 'før' og det 'efter', som teaterforestillingen indgår i. KulturCrewet giver begivenheden en betydning for andre, fordi den allerede har betydning for dem. De er 'værterne' og har etableret en relation til

skuespillerne, musikerne eller danserne. Selv når eleverne ikke selv har valgt forestillingen, optræder de med et andet engagement. De bliver kulturelle kommunikatører, der skaber cirkler af kommunikation omkring kunstnerbesøget på deres egne præmisser. Det bliver en virksom fortælling hos skolens øvrige elever, og på den måde indskriver kunstoplevelsen sig som en social begivenhed, hvor elevernes tilgang og forventning har indflydelse på indstillingen til det, der skal opleves.

På et nyligt afholdt seminar med KulturCrew – om at vælge kunst til andre – stillede en 12-årig pige fra et KulturCrew sig op og fortalte, at hun i sine valg tog udgangspunkt i sig selv – fordi: “Alle valg starter her” (alt i mens hun pegede på hjertet). Ved at tilbyde KulturCrew en mulighed for indflydelse på valg af fx teaterforestillinger kan teater ligesom stand up, you-tube etc. bliver en aktiv del af deres kulturelle repertoire. Fordi der er lagt op til, at de er betydningsfulde og vægtige partnere i at bringe teater ud til skolen. De rykker fra en mere perifer position som publikum mod et center som rammesættere og værter, der er medbestemmende, og som har ejerskab til begivenheden. De indgår i et læringsrum og tilegner sig praktiske kompetencer som teknikere, scenehjælpere, anmeldere og formidlere. De udvikler sociale kompetencer i samarbejdet med hinanden, kunstnerne, serviceleder m.fl., og de tilegner sig demokratiske kompetencer – i dialogen og i de processer, hvor de skal vælge, argumentere og forhandle sig på plads.

Vores argument for at gøre dette er ikke, at børn og unge skal lære at blive gode kulturforbrugere eller kulturfrivillige som voksne (det må de selvfølgelig gerne) – men at de som børn og unge har en ret til at blive mødt som ‘beings’ og ikke som ‘becomings’ (Juncker 2006). I øjenhøjde oplever de, hvor stor verden er, hvor meget de selv kan, og de får et ligeværdigt møde med kunstens mangfoldighed. Det er en form for publikumsdeltagelse, hvor der skabes ejerskab gennem relationer, dialog og

fællesskab. Nina Simon, forfatter til bogen *The Participatory Museum* (2010), peger på, at det for mange brugere af kulturinstitutioner styrker oplevelsen at indgå i fællesskaber omkring det indhold, den pågældende institution har i fokus. Det kan være i projekter, der skaber relationer mellem museumsansatte, forskere og publikummer eller i forhold til en bestemt tematik, fordi de gøres til deltagere frem for forbrugere. Brugerne tilbydes en aktiv rolle frem for en passiv.

Lån en ung!

I ønsket om at flere ‘stemmer’ får adgang til scenekunst for børn og unge og at skabe flere cirkler af kulturel kommunikation er der i forbindelse med den årligt tilbagevendende *Festival – teater for børn & unge* udviklet et koncept, der hedder: *Lån en ung!* Konceptet er, at voksne opkøbere, anmeldere eller nysgerrige teatergængere kan låne en ung – for efterfølgende at tale med de unge om oplevelsen og få deres perspektiv på forestillingen

Lån en ung! har vist sig at være en kæmpe gevinst, hvilket ikke primært skyldes udlånet. Gevinsten består også i, at de unge selv arbejder som en ‘social motor’, der skaber nye forbindelser mellem de unge og festivalens forestillinger. Tag fx det 10. klassecenter, der deltog som *Lån en ung!* i år i Ringsted & Sorø: Mange af dem havde ikke set teater før, og lige pludselig fyldte de hele weekenden med teaterforestillinger, der skulle ses, fordi de på egen krop oplevede, hvad scenekunst for børn og unge kan. Og ikke nok med det: de inviterede fætre, kusiner, søstre, veninder og venner til at komme og se med. Flere så den samme forestilling to gange for at dele oplevelsen med en ven. De unge i *Lån en ung!* gør også noget ved festivalens efterliv – de skaber nye rum for kommunikation med grupper, der ikke før fandt vej eller følte sig velkommen på festivalen.

Teatercentrum gør deltagerne i *Lån en ung!* til betydningsfulde kommunikatører i forhold til de konkrete forestillinger, de ser, men også

af hele begivenheden. De tilbydes T-shirts, deltagerkort, har plads back-stage i deltagercaféen og oplever, at de er med til en kæmpe begivenhed. Den betydning, deres deltagelse tillægges, er et godt udgangspunkt for et samarbejde og for en følelse af, at de også har plads og ret til at være en del af festivalen. Og at deres venner, kusiner, fætre, brødre og søstre også har ret til at være en del af festivalen.

At tage sit publikum alvorligt

Det professionelle miljø omkring scenekunst for børn og unge er kendt for ambitionen om at lave teater i øjenhøjde (Dahl, 2008). Det betyder, at børn og unge skal mødes med kunstneriske oplevelser, der ikke simplificerer livet, men underholder og udfordrer, pirrer og pirker sanser, følelser og tanker på samme måde som til et voksent publikum. Den ambition kan vi måske overføre til børn og unges muligheder for at få indflydelse på, hvad det er for kunstneriske oplevelser, de skal udfordres med, således at de også får mulighed for at være aktive deltagere og et engageret publikum med mod og meninger, der skal høres og brydes i samspil med alle os andre.

Teatercentrum møder fortsat udfordringer i arbejdet med at skabe kendskab og ejerskab til scenekunst for børn og unge. Og i slipstrømmen af det arbejde rejser der sig fortsat spørgsmål om grader af involvering. Hvordan der fortsat etableres nye rum for kommunikation om scenekunst? Hvordan vi kan arbejde med rammer og produkter, der viser vej for nye brugergrupper...

Baggrund om Teatercentrum

Teatercentrum er en selvejende institution under Kulturministeriet, som har til formål at sikre udbredelse og kendskabet til professionel scenekunst for børn og unge. Det sker blandt andet gennem:

En årligt tilbagevendende *Festival – teater for børn & unge* som i 2012 blev afviklet i Ringsted og Sorø, og som i 2013 løber af stablen på Mors

i samarbejde med Thisted og Skive.

Teaterkataloget “Den Røde Brochure”, hvor teatre kan formidle sæsonens børne- og ungeforestillinger

Børneteateravisen.dk, der er en netportal med anmeldelser, artikler og indlæg fra området scenekunst for børn og unge – også kaldet børneteatermiljøet.

Kulturpakker – en formidlingsstruktur, hvor alle skolebørn i en kommune møder dans, teater og koncert i løbet af et skoleår, og hvor der som del af strukturen udvikles et lærernetværk som en form for kulturambassadører.

Konferencer og seminarer indenfor feltet der virker som inspiration, vidensdeling og som en mulighed for at netværke.

Fælles for alle disse aktiviteter er, at formidlingen af scenekunst for børn og unge er sikret og valgt af voksne. Fx fungerer festivalen som et udstillingsvindue, hvor teatrene viser deres forestillinger til opkøbere fra hele landet. Disse opkøbere er voksne formidlere og en sammensat gruppe af teaterkontaktlærere, bibliotekarer, pædagoger, (børne-) kulturkonsulenter, kulturhus- og egneteaterfolk m.fl., der orienterer sig og køber til kommende sæson. Ud over festivalen har de også *Den Røde Brochure*, der fungerer som opslags- og kontaktkatalog og dermed som et værktøj for de voksne formidlere.

Igennem de sidste par år er der kommet følgende tiltag, der sætter børn og unge i fokus:

- *KulturCrew*: skoleelever som rammesættere og formidlere.
- *Lån en ung!* Unge som sociale motorer, der generer kommunikation og skaber nye invitationer til feltet scenekunst for børn og unge.
- *Lokale Helte*: lokale netværk af teater-nysgerrige unge. Et tiltag der er i sin spæde begyndelse.

Pernille Welent Sørensen

Cand. mag i kommunikation og psykologi. Konsulent på Teatercentrum med ansvar for *KulturCrew*, *Lån en ungl*, *Lokale Helte*, kulturpakker, netværk og publikumsudvikling.

Litteratur

Bamford, Anne, 2011. Oplæg på den 11. internationale Assitej kongres. København og Malmø.

Center for Kunst & Interkultur, 2011. *Publikum og interkultur*. København: Center for Kunst og Interkultur.

Dahl, Kirsten, 2008. *Spot på Danmarks skjulte teaterskat*. Odsherred: Scenekunstens Udviklingscenter.

Hansen, Louise Ejgod, 2011. *Teateroplevelser. Hvad oplever børn, når de ser teater?* Randers: Scenekunstnetværket Region Midtjylland.

Illeris, Helene, 2004. Det pædagogiske forhold som performance: ritualer og performative positioner i formidling af kunst på museer. I: John Krejsler. *Pædagogisk antropologi: et fag i tilblivelse*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.

Juncker, Beth, 2006. *Om processen: det æstetiskes betydning i børns kultur*. København: Tiderne Skifter.

Rohweder, Nanna, 2010. *Tre egensteatres publikumsudvikling*. Taastrup: Teater Vestvolden, Taastrup Teater og Åben Dans.

Simon, Nanna, 2010. *The Participatory Museum*. Santa Cruz, Calif.: Museum.

<http://denkulturelleskolesekken.no/>

www.teatercentrum.dk